

Poliklinik

Mir'atı mektebi tıbbiyeyi nasıl yazdım *

Dr. RIZA TAHSİN GENÇER

BEN Mektebi Tıbbiyeyi Askeriyede bakteriyoloji muallim muavinini idim. 1310 senesi sonbaharında bir gün mektepte meclisi muallimin odasında otururken, içeriye mektep muallimlerinden biri gelerek, elindeki kitabı masanın üzerine koydu ve bunun gibi bir kitabı bizler de yazmalıyız dedi. O kitap, Kuleli İdadii Askerisi Kitabet Muallimi Kolağası *Esad Efendinin* yazdığı «Mir'atı Mektebi Harbiye» kitabı idi. Mektebi Harbiyenin tarihi ve her

sene çıkmış olan zabitanın isimlerini ve nerelerde bulunmuş olduklarını gösteriyordu.

Dr. Rıza Tahsin Gençer

* Üçüncü Mintaka Etibba Odasının 29 Haziran 1940 tarihinde yaptığı umumî toplantıda âza biyografisinin neşri faydalı olacağı hakkında müzakere cereyan etmişti. Bu meyanda *Dr. Rıza Tahsin Gençer*'in neşrettiği ve ikinci tabından bir sayısı Etibba Odası kütüphanesinin 59 numarasında kayıtlı bulunan «Mir'atı Mektebi Tıbbiye» kitabından bahsedilmiş, hazırlanacak biyografinin, tarihi kıymetli büyük olan işbu eserin temadisi şeklinde olması istenilmişti.

Şimdi Adana milli mensucat fabrikası hastanesinin mes'ul müdürlüğünde bulunan *Dr. Rıza Tahsin Gençer*, mecmuamızın 85 inci sayısında çıkan Oda içtimasına alt zabitleri okuyarak bize bir mektup göndermiş, eserine karşı gösterilen alâkadan mütehasis olduğunu bildirmiştir.

Bundan cesaret alarak, Türk Tıp Tarihine hizmet edebilmek arzusuyla meslektaşımızdan «Mir'atı Mektebi Tıbbiye» nin nasıl yazıldığını ve hangi mehazlardan istifade olunduğunu izah eden bir yazı rica ettik. Bu ricamız üzerine yukarıki makaleyi göndermek lûfünde bulunmuşlardır. Teşekkürler ederiz.

Poliklinik

Muallimlerden selâbeti diniyesinden kinaye olarak *Evlîya Hüseyin Bey* denilen Hayvanat Muallimi *Dr. Miralay Hüseyin Remzi Bey* merhum hakikaten böyle bir eseri biz de yapmalıyız; ancak bunu içimizde en gencimiz olan *Dr. Yüzbaşı Rıza Tahsin Bey* yapabilir, dedi. Çünkü böyle şeylere meraklıdır, bekârdır. Gece gündüz mektepte yatıp kalkmaktadır. Bütün muallim ve muavinlerle her gün temastadır, bu hususta hepimizden malûmat alabilir. Ben de kendisine yardım ederim. Bunu yapmasını huzurunuzda kendisinden rica ederim, diye ilâve etti.

Merhum, bir çok tıbbî eserler neşretmiş, âlim, fâzıl, eli kalem tutar bir muallimim olduğundan sözünü redde-

demiyerek kabul edeceğimi beyan ettim ve ertesi günü işe başladım. Mektepte diploma kâtibine giderek mektepten çıkmış olanların isimlerini yazdığı künye defterini istedim, kopyasını aldım. Şimdi eser hem Mektebi Tıbbiye'nin tarihi ve hem de mektepten çıkmış olanların isimlerini, nerelerde bulunmuş, neler yapmış olduklarını ve kitapları mevcut ise tesbiti lâzımdı. O zaman bu hususta istifade olunacak bir eserin bulunmadığını öğrendim. Şimdi bu tarihî malûmatı benim bulup meydana getirmekliğim icap etti. Bunun için, o zamanı yaşamış kimseleri bulup mektebin nasıl açıldığı ve diğer faydalı malûmatı toplamak lâzım geldi. Evvelâ mektep 1242 senei hicriyesinde Tıbhane namı altında açılmış olduğundan, Tıbhane tarihinden işe başlamak için, Tıbhane'den çıkmış olanları aradım. Nihayet, Tıbhane'den çıkıp sağ olan birini buldum. Bu zat, o zaman Babiser-askerî Hastanesi Müdürü Cerrah Miralay Osman Bey idi. Sultanselimdeki evinde hasta yatıyordu. Oraya gittim, maksadımı anlattım, memnun olarak bana lâzım gelen malûmatı üç günde ancak verebildi. Onları not ederek mektebin açılış tarihini yazmağa başladım. Tıbhane'den sonra bir de Cerrahane açılmış olduğunu öğrendiğimden bunun resmî vesaik ile tevsiki için malûmat toplamağa koyuldum. Birisi bana Bayezit kütüphanesi umumisinde o zamanki hükümetin resmî ceridesi olan Takvimi Vakayi gazetesi kolleksiyonu vardır, git, o cerideleri karıştır, her şeyi bulursun dedi. Gidip Takvimi Vakayi kolleksiyonlarında Mektebi Tıbbiye hakkında yazılmış makalelerin kopyesini aldım. İşte bu kopyelerden 1242 senei hicriyesi şabanının beşinci pazar günü Cerrahhanenin resmen açılmış olduğunu tesbit ettim.

Fakat bu Tıbhane ve Cerrahhaneden matlup netice istihsal edilemediğinden, Avrupada olduğu gibi, mükemmel bir mektebi tıbbiye açılması arzu edilerek, her ikisi yerine Galatasarayda daha mükemmel olarak açılan Mektebi Tıbbiye'nin tarihini yazmağa sıra geldi. Artık tecrübe ile sabit oldu ki, o mektepte okumuş çıkmış doktorlardan sağ olanları bulup meseleyi etrafı ile anlamak lâzımdır.

1310 senesinde askerî sıhhiye dairesi reisi evveli, 1259 senesinde mektepten çıkmış olan Ferik *Salih Himmet* Paşa, reisi sanisi de 1263 senesi mezunlarından Ferik *Hasib Mehmed* Paşa idi. Bahriye sıhhiye dairesi reisi ise Mektebi Mülkiyei Şahane Nebatat Muallimi Hekimbaşı *Salih* Efendi idi. Bu zat 1259 senesinde mektepten birincilikle çıkmış ve diplomanın birinci numarasını hâmil idi. Onları bularak meseleyi anlamak icap ediyordu. Fakat, ben yüzbaşı rütbesinde küçük bir zabıt idim. Sıhhiye dairesi reislerini gidip görmek kolay bir iş değildi. Nihayet gene o sınıftan teftişi insanî komisyonu âzasından Mirliva *Emin* Paşayı Sarıgüzeldeki evinde bulabildim.

Bin müşkülât ile derdimi anlatarak istediğim malûmatı alabildim. Sonra gayet centilmen olan Hekimbaşı *Salih* Efendiyi Anadoluhisarındaki yalısında bulup aldığım malûmatı okuyarak tashih edilecek yerleri olup olmadığını sordum. Bazı noktaları daha etrafı ile tarif buyurdular. İşte bu zevattan aldığım malûmat ile Mektebi Tıbbiye'nin tarihini de yazmağa muvaffak oldum.

Bundan sonra mektep derslerinin fransızcadan türkçeye tahvil edilmesi ve bu meyanda teşekkül eden Cemiyeti Tıbbiyei Osmaniye hakkında esaslı malûmat aramağa koyuldum. 1281 senele- rinde Çiçekpazarında Mecmuai Fünun

namile neşrolunmuş risalelerde bu hususta etibba tarafından yazılmış müdellel makaleler görerek onlardan bazılarını da kitaba aldım. Fakat bu hususta senelerce mücahede ve mücadelede bulunan muallimim *Hüseyin Remzi Bey* de müracaatle, bidayette nasıl başlanmış ve ne suretle uğraşarak, nihayet derslerin fransızcadan türkçeye ne suretle tahvil edildiği hakkındaki en doğru malûmatı alıp o bahsi de kitaba yazdım. Bu suretle Tıbhane, Cerrahhane, Mektebi Tıbbiyenin tarihini ve sonradan her seneki vukuatı sırasile tesbit ederek 1242 senei hicriyesinden 1330 senei rumiyesine kadar olan vukuatı tamamen kitaba geçirmeğe muvaffak oldum. Ancak mektebin Tıbhane namı altında 1242 senei hicriyesinde açıldığını «Mir'atı Mektebi Tıbbiye» nin birinci tab'ına dercetmiştim. İkinci basılış sırasında artık milâdî takvim kabulü cereyanı başlamış olduğundan, mektebin açıldığı gün acaba milâdî hangi sene ve güne tesadüf ediyor? diye merak etmeğe başladım. Tesbit için her tarafa müracaat ettim. Nihayet bu hususta kırk senedir meşgul olmuş, müteaddid eserler yazmış olan âyandan Müşir *Ahmed Muhtar* Paşaya müracaatle maksadımı arzettim. Üç dört gün sonra gelmekliğimi söylediler. Gittiğimde mektebin ilk açılış günü 1827 senei milâdiyesi martının on dördüncü çarşamba gününe tesadüf ettiğini söylediler. Bu noksan da ikmal olundu. Şimdi sıra mektepten çıkmış doktor, eczacı, cerrahların isim ve nerelerde bulunmuş olduklarını, ve sair tafsilâtı havi ikinci kısmı yazmağa geldi. 1242 senesinde Tıbhane, 1247 senesinde de Cerrahhane açılmış ve bu iki mektepten pek çok tabib muavini ve cerrah yetişmiş, ilk çıkan tabib muavinleri arasında sonradan sadrazam olan Keçecizade *Fuad* Paşa ve Nafia Nazırı *İsmail* Paşa gibi büyük vazifeler-

de bulunmuş zevat vardır. Mektebi Tıbbiye Galatasarayda açıldığı için bütün künye defterleri de oraya nakledilmişti. Mektebin yanmasile defterler zayi olduğundan bu hususta malûmat toplamağa muvaffak olamadım. Ancak 1259 senesinden sonra çıkıp, tam doktor unvanını alan doktorlardan işe başladım.

Künye defterinden alınmış isimler yazılı bir defter elimde vardı. 1259 senesi mezunlarından sağ olanlardan müşkülâtla sınıf arkadaşları hakkında malûmat aldım. Sonraki sınıflardan da her sınıftan birer ikişer sağ olanlardan İstanbulda bulunanları gidip görerek, olmıyanlar için de Bağdad, Yemen, Erzincan, Şam, Manastır, Selânik Hastanelerile muhabereye girişerek malûmat toplayıp isimlerinin kenarlarını kısmen doldurmağa muvaffak oldum.

Bu uğraşmak sırasında pek çok isimlerin değiştiklerini gördüm. Meselâ 1274 senesinde mektepten çıkmış ve künye defterinde ismi *İsak Manahim* yazılı olan zat, 1310 senesinde İstanbul belediye etibbasından *Fano* Paşa idi ve gene 1276 senesinde çıkmış ve ismi *Avram Mois* yazılı zat o sırada İstanbulda Timarhane sertabibi olan *Kastro* Bey idi. Bunun gibi pek çok *Osman*'lar sonradan *Selim* olmuşlar, *Aristidi* ve *Petro*lar islâmiyeti kabul ederek *Mehmed* ve *Ahmed* olmuşlardı. İşte bunları da bu araştırma esnasında bularak doğrusunu isminin kenarına yazdım.

İkinci basılışının resimli olması arzu edildiğinden, İstanbul ve diğer ordular sertabibliklerine mektuplar göndererek istiyen doktor ve eczacıların resim ve tercümeihallerini göndermelerini rica ettim. Bazıları gönderdiler, resimlerini isimleri kenarına koydum. Kitabın mükemmel olması ve behemehal neşredilmesi için çok gayret göstermiş olan Mektebi Tıbbiye Göz Profesörü

Esad Paşa, evvelce *Nevsali Afiyet* için *Besim Ömer Paşanın* Viyanada yaptı-
rıp getirdiği etibba klişelerini *Besim*
Ömer Paşadan alıp bana gönderdiğin-
den, bütün muallim ve meşhur doktor-
ların isimleri kenarlarına resimleri de
konuldu ve gene Sultan *Mecid'in* Mek-
tebi Tıbbiyeye teşriflerini gösteren bü-

yük fotoğrafı ve Hekimbaşı *Abdülhak*
Molla'nın eczanesi hakkındaki tarihî
malûmatı da âsarı nefîse meraklısı olan
Şûrayı Devlet âzasından *Reşad Fuad*
Bey hediye buyurdular.

İşte «Mir'atı Mektebi Tıbbiye» bu
suretle yazılmağa başlanmış ve böyle-
ce ikmal olunmuş bir eserdir.

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 5 2 2 7 8 0 0 6 *